

LA/Anniina Alaluusua-Listola

28.10.2022

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Lausuntopalvelu**Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportista**

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt Eläketurvakeskuksen lausuntoa kulttuurialan tulevaisuutta ja koronapandemian jälkeistä jälleenrakennustarvetta käsitelleen työryhmän raportista ja sen toimenpide-ehdotuksista. Raportin tavoitteena on vaikuttaa erityisesti vuonna 2023 alkavaan hallituskautteen.

Tässä lausunnossa käsitellään raporttia siltä osin kuin siinä esitetään toimenpiteitä, joilla olisi seurauksia taiteellisen työn työeläkevakuuttamiseen tai työeläketurvaan.

Raportin toimenpide-ehdotukset

Raportin mukaan perustuslain 19 §:ssä turvatut sosiaaliset oikeudet eivät freelancereilla aina toteudu. Sosiaaliturva- ja työlainsäädäntö perustuu palkansaajan ja yrittäjien kategorioihin. Työttömyysturva ja muut sosiaalietuudet ovat epävarmoja ja synnyttävät katkoksia toimeentulossa. Yrittäjyyssulkinnat ovat usein epäselviä, ja työvoimapalveluissa ohjeistus ja tulkinnat puutteellisia tai ristiriitaisia. Yhteiskunnan rakenteet eivät tunnista epätyypilliseksi sanottuja työsuhteita ja taiteilijoille tyypillistä itsensä työllistämisen tapaa, kuten freelancereita. Raportin mukaan epätyypillinen työ on muuttumassa tyypilliseksi myös muilla kuin kulttuurialalla ja kulttuurialan freelanceiden ongelmien ratkaisemisella on merkittävä laajempi yhteiskunnallinen hyötyvaikutus.

Toimenpide-ehdotuksina raportissa ehdotetaan, että vapaiden taiteilijoiden ei-työsuhteinen eläketurva siirrettäisiin kokonaisuudessaan maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) piiriin ja vakuutetaan Melassa.

Raportin mukaan apurahajärjestelmän rinnalla olisi syytä kokeilla taiteilijapalkkaa.

Eläketurvakeskuksen kanta**Yrittäjääsemassa olevien taiteilijoiden vakuuttaminen MYEL:ssä**

Eläketurvakeskuksen mielestä yrittäjääsemassa olevien taiteilijoiden MYEL-vakuuttamisen vaikutuksia tulisi selvittää tarkemmin ennen kuin on mahdollista ottaa kantaa, onko ehdotus työeläkevakuuttamisen kokonaisuuden näkökulmasta tarkoituksenmukainen. Myös Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen Melan mukaan ehdotusta kannattaa selvittää ja se on mielellään mukana selvityksessä. Raportissa MYEL-vakuuttamista koskevaa ehdotusta ei ole

LA/Anniina Alaluusua-Listola

28.10.2022

tarkemmin avattu, eikä ole mainittu sitä, vakuutettaisiinko yrittäjäasemassa olevat taiteilijat MYEL:ssä kuten MYEL-yrittäjät vai kuten apurahansaajat.

Jos taiteilijoiden yrittäjäasemassa tehty työ vakuutettaisiin MYEL:ssä, heidän työeläkevakuutusmaksuprosenttinsa pienenesi verrattuna yrittäjän eläkelain (YEL) mukaan vakuutettuihin yrittäjiin. He olisivat siten edullisemmassa asemassa kuin muut yrittäjät. Toimeenpanossa tulisi tehtäväksi paljon rajanvetoa siitä, ketkä yrittäjistä olisivat taiteilijoita, jotka vakuutettaisiin YEL:n sijasta MYEL:n mukaan. Ehdotus ei toisi hyötyä muille kuin kulttuurialalla oleville epätyypillistä työtä tekeville yrittäjille.

Taulukoissa on YEL:n ja MYEL:n vakuutusmaksuprosentit:

YEL 2022	Yrittäjien maksuprosentti alle 53-vuotiaat ja vähintään 63-vuotiaat	Yrittäjien maksuprosentti 53-62-vuotiailla
	24,10	25,60

MYEL 2022	Yrittäjien maksuprosentti alle 53-vuotiaat ja vähintään 63-vuotiaat	Yrittäjien maksuprosentti 53-62-vuotiailla
Alle 28 942,64 työtulosta	13,0140	13,8240
28 942,64 – 45 481,37 työtulon osalta	nousee liukuvasti	nousee liukuvasti
45 481,37 ylittävältä työtulon osalta	24,10	25,60

Valtio korvaa yrittäjäeläkelakien mukaisista maksetuista eläkkeistä sen osuuden, joka ylittää yrittäjiltä kyseisenä vuonna kerättyjen eläkemaksujen summan. Vuonna 2022 valtio vastaa arviolta 30 prosentista yrittäjän eläkelain YEL:n mukaan kertyneistä eläkkeensaajille maksetuista eläkkeistä. Maatalousyrittäjien MYEL:n mukaan kertyneistä maksetuista eläkkeistä vastaava valtion korvausaste on arviolta 84 prosenttia vuonna 2022. Apurahansaajien MYEL:n mukaan kertyneistä maksetuista eläkkeistä vastaavat apurahansaajat itse.

Työsuhteen ja yrittäjätoiminnan välinen rajanveto freelancereiden kohdalla

Eläketurvakeskus näkee hyvänä, että taiteilijoiden sosiaaliturvaan kiinnitetään huomiota. Kehittämisessä tulisi ottaa huomioon työeläkejärjestelmän peruslähtökohta, jonka mukaan henkilö vakuutetaan joko työntekijänä, yrittäjänä tai apurahansaajana. Kun kaikki eri työnteon muodot vakuutetaan

LA/Anniina Alaluusua-Listola

28.10.2022

tämän jaon mukaan, työeläkejärjestelmä kohtelee samassa asemassa olevia työnsuorittajia samalla tavoin, eikä rajaveto hämähä. Lakisääteiseen pakolliseen työeläkevakuuttamiseen ei ole tarkoituksenmukaista luoda järjestelmää, jossa tietty ammattiryhmä asetetaan erilaiseen asemaan muihin vastaavassa asemassa oleviin työnsuorittajiin nähden. Työeläkevakuuttamiseen ei ole myöskään perusteltua muodostaa uutta kategoriaa edellisten lisäksi.

Työeläkejärjestelmässä vakuutetaan työskentely työsuhteessa, yrittäjänä tai apurahansaajana ja julkisella alalla myös toimeksiantosuhteessa. Työsuhde määritellään työlainsäädännön, ennen kaikkea työsopimuslain, perusteella. Yrittäjyys määritellään YEL:ssä ja MYEL:ssä ja MYEL-vakuutetut apurahan saajat määritellään MYEL:ssä. Taiteilijat voivat tehdä palkkatyötä työsuhteessa tai he voivat tehdä ansiotyötä itsenäisenä yrittäjänä esimerkiksi oman yrityksen puitteissa. Taiteilijat voivat työskennellä toimeksiantotyyppisesti yrittäjäasemassa myös muutoin kuin oman toiminimen tai yrityksen puitteissa. Taiteilijat voivat työskennellä myös apurahan turvin.

Yrityksen puitteissa tehty työ kuten myös toimeksiantojen perusteella suoritettavat työt katsotaan työeläkelakeja sovellettaessa itsenäisenä yrittäjänä tehdyksi työkä, joka vakuutetaan YEL:n mukaan, jos lain piiriin kuulumisen edellytykset täyttyvät. Nykyisin vähintään neljä kuukautta kestävä yrittäjätyö, jossa vuotuinen YEL-työtulo (työpanoksen arvo) on vähintään 8 261,71 euroa, kuuluu lakisääteisen pakollisen YEL-vakuutuksen piiriin. Työnsuorittajat, jotka eivät tulojen vähäisyyden vuoksi kuulu lakisääteisen pakollisen YEL-vakuutuksen piiriin, voivat ottaa vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen ja kerryttää näin eläketurvaa. Palkkatyö vakuutetaan TyEL:n mukaan. Apurahatyöskentely vakuutetaan MYEL:n mukaisesti.

Taiteilijat, kuten muutkin työnsuorittajat, voivat kuulua eri työeläkelakien piiriin, eikä rinnakkainen vakuuttaminen aiheuta työeläkejärjestelmässä ongelmia. Sama työskentely ei voi kuulua useamman työeläkelain piiriin.

Eläketurvakeskuksen soveltamisohjeissa on todettu, että freelancer-nimike saatetaan mieltää tarkoittavan itsenäistä yrittäjää tai esimerkiksi henkilöä, joka tekee työsuhteessa työtä usealle työnantajalle. Freelancer-nimikkeestä tai freelancerina tehdyn työn verotuskohtelusta ei sellaisenaan voida päätellä, kuuluuko henkilö työsuhde- vai yrittäjäeläkelakien soveltamisalaan.

Jokaisen työntekosuhteen työeläkevakuuttaminen ratkaistaan tapauskohtaisesti tosiasiallisten olosuhteiden perusteella. Eri työt voivat kuulua eri työeläkelakien mukaan vakuutettavaksi. On esimerkiksi mahdollista, että henkilö on samaan aikaan yhteen työntteittäjään nähden työsuhteessa ja toiseen työntteittäjään nähden toimeksiantosuhteessa. Myös peräkkäiset työntekosuhteet voivat kuulua eri työeläkelakien piiriin.

LA/Anniina Alaluusua-Listola

28.10.2022

Freelancer-nimikkeellä työtä tekevä henkilö työskentelee työsuhteessa, jos työskentelyssä täyttyvät työsuhteen tunnusmerkit. Muutoin kuin työsuhteessa ansiotyötä tekevät freelancerit voivat olla YEL:ssä tarkoitettuja yrittäjiä. YEL:n soveltaminen ei edellytä, että työnsuorittajalla olisi toimintaansa varten yritys tai toiminimi.

Taiteilijapalkka

Eläketurvakeskus on antanut 5.2.2019 lausunnon opetus- ja kulttuuriministeriölle taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivoista (OKM/95/040/2017). Työryhmä ehdotti tuolloin, että selvitettäisiin, mitä vaikutuksia olisi taiteilija-apurahojen muuttamisella työsuhteeksi ja siitä maksettavaksi taiteilijapalkaksi. Työeläkelakien mukaan työnantaja on velvollinen järjestämään työntekijöidensä eläketurvan ja maksamaan työeläkevakuutusmaksut. Lausunnossaan Eläketurvakeskus totesi, että taiteilijan vakuuttaminen työntekijänä on mahdollista, jos työntekijä työskentelee työsuhteessa (tai virkasuhteessa) ja hänellä on työnantaja. Esityksessä ei käynyt ilmi, kuka olisi taiteilija-apurahan sijaan tulevan palkan maksaja ja työnantaja, joka maksaisi vakuutusmaksut. Jos työnantaja on yksityinen taho, työntekijä vakuutetaan TyEL:n mukaan. Jos työnantaja olisi valtio tai kunta, työntekijä vakuutettaisiin JuEL:n mukaan ja tämä aiheuttaisi budjettivaikutuksia.

Jos taiteilija-apurahojen muuttaminen työsuhteessa maksetuksi taiteilijapalkaksi istuu työeläkejärjestelmän nykyisiin peruslähtökohtiin, on ehdotus mahdollinen. Tämä vaatii kuitenkin tarkempaa selvitystä. Työeläkejärjestelmästä poikkeava järjestely aiheuttaisi isoja kustannuksia. Eläketurvakeskus ei kannata toimeenpanon kustannusten vuoksi järjestelmien muuttamista määrällisesti kokeiluluonteisesti.

Eläketurvakeskus pitää lähtökohtaisesti hyvänä, että erilaiset työntöön ja yrittämisen muodot kuuluvat kattavasti lakisääteisen eläketurvan piiriin. Soveltamisalan laajennukset tulisi kuitenkin tehdä harkiten ja siten, ettei järjestelmä liiaksi monimutkaistuisi. Eläketurvakeskuksen mielestä työeläkelakien soveltamisalaa ei tule muuttaa, ennen kuin on selvitetty ehdotuksen toimeenpanosta työeläkejärjestelmälle ja muille aiheutuvat kustannukset ja verrattu kustannuksia tulevaan hyötyyn.

Eläketurvakeskus

Mikko Kautto

Maijaliisa Takanen